

Zərinə Aslanova
Azərbaycan Dillər Universiteti

 10.30546/2518-752X.1.507.021

METAFORUN AKADEMİK YAZIDA İSTİFADƏSİ

Açar sözlər: akademik yazı, metafor, mətn, funksiyalar

Keywords: academic writing, metaphor, text, functions

Ключевые слова: академическое письмо, метафора, текст, функции

Giriş. Bu məqalədə akademik yazıda metaforun işlənməsi, onun əsas anlayışları, xüsusiyyətləri və növlərinin öyrənilməsiylə bağlı nəzəri və praktiki məsələlər araşdırılır.

Tədqiqatın məqsədi akademik yazıda metaforun xüsusiyyətlərini, yəni metafora anlayışının funksiyaları və akademik yazıda hansı məqsədlə istifadə olunduğunu təhlil etməkdir. Eyni zamanda məqsəd metaforun müxtəlif esselərdə istifadəsi, təbiəti və mahiyyətini göstərməkdir.

Son vaxtlar akademik yazıda metaforun istifadəsinə maraq artmağa başlamışdır. Bunu nəzərə alaraq bu məqalədə metaforun əsas problemlərinin və onların yaranma yollarının öyrənilməsinə cəhd edilir.

Akademik yazı və metafor anlayışı

Akademik yazı dedikdə, dildə müəyyən standartlaşmış qayda və formalara əsaslanan düzgün, effektiv yazı nəzərdə tutulur. İndiki zamanda, aydın və birmənalı yazı bacarığı təkcə təhsil sferasında deyil, həm də biznes, hüquq, tibb və digər sahələrdə tələb edilir. [4, s.1]

Metafora dildə ən qədim ritorik və stilistik üsullardan biridir. Metaforik ifadə vasitələri bütün dövrlərdə müxtəlif filosofların, dilçilərin və digər mütəxəssislərin diqqətini cəlb etmişdir. Bu da həmin fenomenin dildə universallığı ilə izah olunur. Aristotələ görə, metafora, digər əşyalarla bənzərlik, müqayisə yolu ilə mövzunu adlandıran obrazdır. [2, s.70]

Klassik ritorikada metafora, əsasən, normadan kənara çıxmaq kimi təqdim edilir – başlıca məqsəd nitqi bəzəmək və inandırmaqdır.

Metaforlar iki fərqli şeyi müqayisə edən nitq fiqurlarıdır. Onlar akademik yazı üçün güclü vasitədir, çünki mürəkkəb və ya mücərrəd fikirləri izah etməyə, oxucuları maraqlandıрмаğa və parlaq şakillər yaratmağa kömək edə bilirlər. Metafordan daimi istifadə tədricən ilkin mənanın dəyişməsinə gətirib çıxarır.

İngilis dilində metaforun növləri

Üslubi funksiyaları fərqlənməklə metaforları bir neçə qrupa ayırırlar:

1) metaforikləşmə predmetlər sinfinə yeni adlar verir. Burada metafor köhnə leksik ehtiyatda yeni ad tapmaq üçün texniki vasitədir. Məs., the leg of the table, the foot of the hill, the apple of my eye, etc. Bu, nominativ metafor adlanır, bir adın oxşarlığa əsaslanan digər adla əvəzlənməsidir.

2) Predikativ leksikanın metaforikləşməsi yad əlamətlərin mənimsənilməsi ilə nəticələnir. Qrammatik xüsusiyyətlərinə görə adjektiv, feil və adlandırma metaforları xüsusiyyətlərin təsvir edilməsi ilə fərqlənir. *Like*, bəhanə olaraq, idrak adlandırma metaforlarında implikasiyaya cəlb olunur. Lakin *as* müqayisə modifikasiyalarının istifadəsi mümkündür. Bu vəziyyətdə müqayisə olunan hadisələr arasında bərabərliyə yaxınlaşma var. Bu növ metafor koqnitiv metafor adlanır.

Məsələn: Time is money;

- Time is as money (for us);
- Time is like money;
- Time is as if it were money for us.

Koqnitiv metafor sözün konkret mənasının abstraktlaşması nəticəsində yaranır. Koqnitiv metafor – yeni anlayışlar ifadə edən və formalaşdıran koqnitiv prosesdir və onsuz yeni biliklər əldə etmək mümkün deyil. Məsələn, insan duyğuları atəşlə, iqtisadiyyat və siyasət isə oyunlarla müqayisə olunur. *The sky that seemed a nation of citadels and an arena of political maneuver verged on divulging the anatomy of a dead marriage: a luminous forearm seemed laid in sleep across a darker anatomy;..* [7, s.60]

3) Ümumiləşdirici metafor isə sözün leksik-semantik sahəsində məntiqi mənalardan sərbəstliyə malikdir. Bu proses məntiqi çoxmənalılıq üçün mənbədir.

4) Daha əhəmiyyətli üslubi effektə malik metafor obraz axtarışı, individuallaşdırma vasitəsi, qiymətləndirmə, məna incəliklərinin axtarışı xarakteri alır. Məsələn, *He tried to think, scanned the scattered stars of his decaying brain for the answer.*

Obrazlı metafora həmişə özünəməxsusdur və yalnız onun göründüyü mətnə məvduddur. O, başqalarına köçürülə bilməz, çünki şəxsiyyətini və orijinallığını itirə bilər.

Əksər insanlar üçün metafor poetik təxəyyül və ritorik artıqlıqlar üçün bir vasitədir – metaforun düşüncə və fəaliyyətdən daha çox sözlə əlaqəli dil xarakteristikası olduğu gündəlik deyil, xüsusi bir dilin bir hissəsidir. [3, s.25]

Struktur baxımından metafor sadə və mürəkkəb ola bilər. Sadə metaforlar bir sözdən ibarətdir. Bir çox sadə metaforlar klişelərə çevrilmiş və dil sistemində geniş yayılmışdır. Məsələn, *it 's raining like cats and dogs; your eyes are blue ocean.*

Mürəkkəb və ya genişlənmiş metaforlar bütöv ifadələrdir. Burada bir metafora digərlərinin bütöv bir zəncirinə çevrilir, məna bir-birinə bağlı olur.

Mürəkkəb metaforlar tez-tez analogiyalar və alleqoriyalar ilə əlaqələndirilir, bu da oxucular arasında düşüncənin stimullaşdırılmasına səbəb olur. Belə metaforlara bədii ədəbiyyatda tez-tez rast gəlinir.

Akademik yazı üçün sadə metaforlar xarakterikdir, çünki onlar daha aydın və fərdi olurlar.

Akademik yazıda metaforların funksiyaları

Metaforlar akademik yazını bir neçə üsulla dəyişdirir və bəzəyə bilər. Birincisi, mürəkkəb anlayışları daha aydın, tanış və ya konkret şəkildə göstərərək sadələşdirməyə və aydınlaşdırmağa kömək edə bilər. Məsələn, bir mövzu, yer, fenomen və ya hər hansı insanı təsvir etmək üçün bir metafora istifadə edə bilərsiniz. İkincisi, bu vasitə ilə hər hansı bir mövzuya daha parlaq və yaddaqalan şəkildə tə-

maşaçı cəlb etmək olar. Üçüncüsü, onlar müxtəlif emosiyalar, dəyərlər və ya təxəyyül vasitəsilə oxucuları inandırma və təsir göstərə bilər. Məsələn, nöqteyi-nəzərinizi, təzadınızı, oxşarlığınızı və ya həlli vacib məsələləri vurğulamaq üçün bir metafordan istifadə edə bilərsiniz. Yuxarıda göstərilənlərin baxmayaraq, metaforlar aydın deyilsə və ya müəyyən bir auditoriya və məqsəd üçün nəzərdə tutulmayıbsa faktlar, sübutlar məntiqə əsaslanmırsa, qeyri-müəyyən və qarışıq ola bilər. Bütün bunlar oxucular arasında anlaşılmazlığa səbəb ola və ya əksinə, metaforlar bu və ya digər akademik yazı üçün çox sadə və ya primitiv görünə bilər.

Akademik yazıda hər hansı obyekt, yeri və ya şəxsi təsvir edərkən, mümkün qədər canlı şəkildə təqdim etmək üçün xüsusi detallardan istifadə edərək sözlərdən, bir növ, şəkil yaratmaq lazımdır. Və bu, hər kəsə başa düşülən bir metafor ilə obyektin daha dərin vizual təsəvvürü üçün şərait yarada bilər. Məsələn, *Mountains are great giants with white hats*. Bu nümunədə dağlar ağ papaqlı nəhənglərlə müqayisə olunur. [4, 29]

Her rosebud lips are clearly outlines against fresh velvet skin [1, s.12] nümunəsində *her rosebud lips* metaforunda bir qadının dodaqları gül ləçəkləri ilə müqayisə olunur. Bu təsviri çox həssas və poetik edir. Bu cür metaforlar sayəsində, daha aydın təsvir olunanları canlı şəkil kimi təsəvvür etmək asandır.

Müqayisəli essələrdə müxtəlif üslublardan istifadə etmək lazımdır. Yəni iki obyekt arasında oxşarlıq və fərqlər tapılmalıdır. [5, s.196] Analogiyaların, metaforaların və müqayisələrin istifadəsi bu esse növünü daha parlaq və yaddaqalan edəcəkdir. Belə yazıda metaforlar yalnız dili zənginləşdirmir, həm də əsas fikirləri vurğulamağa yardımçı olur, yazının keyfiyyətini artırır, onu daha məlumatlı və oxunaqlı edir. Məsələn, *Each nation has a "mother society" – China for Japan and Great Britain for the United States ...* [6, s.112] Bu nümunədə söhbət "*mother society*" metaforu ilə ifadə olunan iki mədəniyyətin müqayisəsindən gedir ki, bu da bu iki ölkə üçün həqiqətən də yaxın və doğmadır.

Akademik yazıda metaforlardan səmərəli istifadə etmək üçün onları mətnə rəvan və məntiqli şəkildə daxil etmək lazımdır. Bunun üçün yazıda metaforlardan dəqiq və seçici şəkildə istifadə edilməlidir. Yazılı mətnlərdə həddindən artıq metafordan istifadə edilməməlidir. Çünki bu, oxucular arasında anlaşılmazlığa və çaşqınlığa səbəb ola bilər. Həmçinin, seçilmiş metaforlar bu kontekstdə nəzakətli, məqsəduyğun, məqbul olmalı, qrammatik və leksik qaydalara uyğun yazılmalıdır.

Nəticə. Bu məqalənin yekunlaşdıraraq aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar. Metafor bütün dillərə xas hadisədir və müəlliflər onu obyektləri müqayisə edərkən yeni məna yaratmaq üçün istifadə edirlər. Metaforlar akademik yazı üçün güclü vasitədir, çünki onlar mürəkkəb və ya mücərrəd fikirləri izah etməyə kömək edə bilərlər. Metaforun təsnifatı məna və struktur xüsusiyyətlərinə, eləcə də dildəki funksiyalarına uyğun həyata keçirilə bilər. Üslubi funksiyalar baxımından metaforlar nominativ, koqnitiv, ümumiləşdirici və obrazlı ola bilərlər.

Struktur baxımından isə metafor sadə və mürəkkəb ola bilərlər.

Akademik yazıda metaforların funksiyaları fərqli ola bilər: mürəkkəb anlayışları daha aydın, tanış və ya konkret şəkildə göstərmək, hər hansı bir mövzuya maraq cəlb etmək, müxtəlif emosiyalarla dəyərlərlə oxucuları inandırmaq, hər hansı bir obyektə təsvir edərkən, mümkün qədər canlı şəkildə təqdim etmək.

Ədəbiyyat:

1. Cəfərova L.M. Model Paragraphs and Essays, Bakı, 2007, 52 s.
2. Аристотель. Поэтика. Л., Academia, 1927, 120 с.
3. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем, Москва, 2004, 256 с, пер. с англ. А. Н. Барановой
4. Bishop Gr., Solan J. Academic Writing and Reading, Baku, 2005, 148 p.
5. Oshima A., Hogue A., Introduction to Academic Writing, Second edition, 1997, 226 p.
6. Oshima A., Hogue A., Writing Academic English, Fourth edition, 2006, 336 p.
7. Updike J. Of the Farm, 1984, Penguin Books, 314 p.

Zarina Aslanova

Summary

THE ISSUES OF USING METAPHOR IN ACADEMIC WRITING

Academic writing is an effective and elaborate presentation of thoughts according to certain standardized forms and conventions of language. In order to make academic writing more vivid, individual, interesting, and attractive to the reader, it is necessary to use various stylistic devices, such as metaphors. Metaphor represents an image or object through comparison to other objects. Metaphors improve academic writing to simplify and clarify complex concepts, to attract interest in a given topic by conveying the mood and tone set by the writer, to describe any items, events, or objects, and to convince readers through emotions and imagination.

Зарина Асланова

Резюме

**ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТАФОРЫ
В АКАДЕМИЧЕСКОМ ПИСЬМЕ**

Академическое письмо представляет собой эффективное и проработанное изложение мыслей в соответствии с определенными стандартизированными формами и правилами языка. Для того, чтобы сделать академическое письмо более ярким, индивидуальным, интересным и привлекательным для читателя, необходимо использование различных стилистических приемов, одним из которых является метафора. Метафора представляет собой образ или предмет через сходство с другими предметами или объектами. Метафоры улучшают академическое письмо для упрощения и прояснения сложных понятий, для привлечения интереса к данной теме путем передачи настроения и тона заданных писателем, для описания каких-либо предметов, событий или объектов и для убеждения читателей с помощью эмоции и воображения.

Rəyçi: A.Nasıyeva